

บทที่ 1

ข้อความเบื้องต้น

กฎหมายอาญา คืออะไร

กฎหมายอาญา คือบรรดากฎหมายทั้งหลายที่บัญญัติถึงความผิดและกำหนดโทษไว้

จะเห็นได้ว่า กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความผิด เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 บัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษ....” ซึ่งหมายความว่า ผู้ใดมีเจตนาฆ่าผู้อื่นแล้วเป็นความผิด นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดโทษไว้ด้วย เช่น ตามมาตรา 288 นี้ได้กำหนดโทษผู้ที่ฆ่าผู้อื่นไว้ให้รับโทษประหารชีวิตจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี

ที่ว่ากฎหมายอาญานั้นมิใช่มีแต่ประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น ยังมีกฎหมายอาญาอื่นอีกที่บัญญัติถึงความผิดและกำหนดโทษไว้ เช่น พระราชบัญญัติจราจรทางบก พระราชบัญญัติศุลกากร พระราชบัญญัติการประมง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เป็นต้น

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติถึงความผิดสำคัญ ๆ ไว้ และได้วางหลักทั่วไปไว้ในภาค 1 ซึ่งนำไปใช้ในกรณีแห่งความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมาย นั้น ๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 17)

แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปนั้น จะมีความผิดทางอาญาและรับโทษได้ ก็ต้องเป็นไปตามหลักประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ซึ่งตรงกับหลักกฎหมายที่กล่าวว่า “ไม่มีความผิดหรือการลงโทษ ถ้าปราศจากกฎหมาย” การกระทำใดเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

1. ต้องมีการกระทำ
2. การกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้
3. ต้องมีเจตนา

1. ต้องมีการกระทำ การกระทำให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จกต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย (จะอธิบายในบทต่อไป)

2. การกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ การกระหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดเป็นความผิด ต้องดูตามบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ซึ่งในความผิดนั้น ๆ มีบทกำหนดโทษเอาไว้ด้วยตามความหนักเบาของการกระทำ

3. ต้องมีเจตนา หลักเจตนาเป็นหลักสำคัญในความผิดทางอาญา บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อกระทำโดยประมาท หรือกระทำโดยไม่มีเจตนา ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้ผู้กระทำต้องรับผิดแม้จะกระทำโดยไม่มีเจตนา (ตาม ป.อาญา มาตรา 59 วรรคแรก)

การกระทำโดยประมาทหรือกระทำโดยไม่มีเจตนา ปกติผู้กระทำไม่ต้องรับผิดในทางอาญา เว้นแต่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ต้องรับผิดซึ่งเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป

กฎหมายนั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ กฎหมายเอกชน กฎหมายมหาชน และกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายอาญาจัดเป็นกฎหมายมหาชนอย่างหนึ่ง เพราะกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงเรื่องความผิดและโทษทางอาญา เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้น ต้องดำเนินการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งกระทำโดยรัฐโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ กฎหมายอาญาจึงมีลักษณะเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนหรือราษฎร เราอาจแยกกฎหมายอาญาได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. กฎหมายอาญาสารบัญญัติ หมายถึง พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่บัญญัติถึงการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำอย่างใดซึ่งเป็นความผิดอาญาและบัญญัติถึงโทษ หรือวิธีการอื่น (เช่นวิธีการเพื่อความปลอดภัย) ที่จะลงหรือใช้แก่ผู้กระทำความผิด กฎหมายอาญาที่สำคัญได้แก่ประมวลกฎหมายอาญา และยังมีกฎหมายอาญาสารบัญญัติอื่น ๆ ที่ได้ตราเป็นพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับ

2. กฎหมายอาญาวิธีบัญญัติ เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีการที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ คือเมื่อบุคคลได้กระทำความผิดอาญาตามกฎหมายอาญา สารบัญญัติแล้ว ความเสียหายย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย กฎหมายอาญาวิธีบัญญัติจะกล่าวถึงวิธีการร้องทุกข์ สืบสวน สอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาและลงโทษ ผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาสารบัญญัติ

กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติถึงเรื่องการเป็นผู้เสียหาย วิธีการร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ การสืบสวน สอบสวน การฟ้องร้องตลอดจนเขตอำนาจและการพิจารณาพิพากษาของศาล

2. กฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงวิธีการลงโทษเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลยแล้ว จะลงโทษด้วยวิธีใดอย่างไร ถ้านักโทษมีความประพฤติดี จะมีการลดหย่อนโทษอย่างไรบ้าง กฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์นี้ เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เป็นต้น